

Sett fra skautkanten

Vi kler oss ut i skaut og holder på å le oss i hel. Så går det opp for oss hvilken tvangstrøye dette plagget virkelig er. Da begynner vi å gråte i stedet.

TELT: Man ser ikke kvinner i Qom, bare svarte chadorer. Ordet betyr for øvrig telt.

PÅ SLUTTEN AV dagen, når solen går ned over Iran, er alt som før. Heller ikke i dag klarer solskinnet å trenge gjennom mørket av kjønnsregler, som ikke bare svinebinder kvinnene, men også mennene. Ikke la solen gå ned over din vrede, er det noe som heter. I Iran gjør man det hver dag.

Foreløpig vet vi ikke hva som venter oss. Vi aner ikke at vi skal komme til å møte mennesker som sender barna sine til utlandet for at de skal få oppleve frihet, men også mennesker som kommer tilbake til Iran nettopp av samme grunn. På dette tidspunktet bryr vi oss mest om hvordan vi ser ut. Det er lenge til solen går ned.

Vi sitter på flyet og surrer en tøyfille rundt hodet. To norske kvinner, 46 og 28 år gamle. Kinnene blir rødmussede i varmen. Vi føler oss rare og ler beskjemmet.

Faktisk er det ikke bare ulemper med å gå med skaut. Egentlig passer det den yngste av reisefølget ganske bra; hun holder på å spare til langt hår og føler det befriende å skjule hårtustene.

Bendz er derimot ikke komfortabel med klesplaget. Det sklir hele tiden ned, og Hattestein får i oppgave å være moralpoliti; det faktiske moralpolitiet som intil nylig trålet gatene på jakt etter usømmeligheter, skal visstnok ha begrenset aktivitetene sine.

– Skautet, hveser Hattestein mellom tennene og prikker Bendz i siden med albuen.

VI REISER I SIRKEL i Iran: Teheran, Hamadan, Qom og tilbake til hovedstaden. Det er en moralsk sirkel – fra relativt frie Teheran til den konservative høyborgen Qom – men også, skal det vise seg, en følelsesmessig berg-og-dal-bane hvor tårene aldri er langt unna latteren.

EN NY DAG: Det iranske samfunnet begynner hver dag i mørket av kjønnsregler.

Ettersom de vanligvis ikke ser kvinner, blir de helt ville ved synet av litt hud og hår

PARISA (29)

ALLE STIRRER: Vi er de eneste skautene som røyker.

Det er mye kjærlighetsorgi Iran

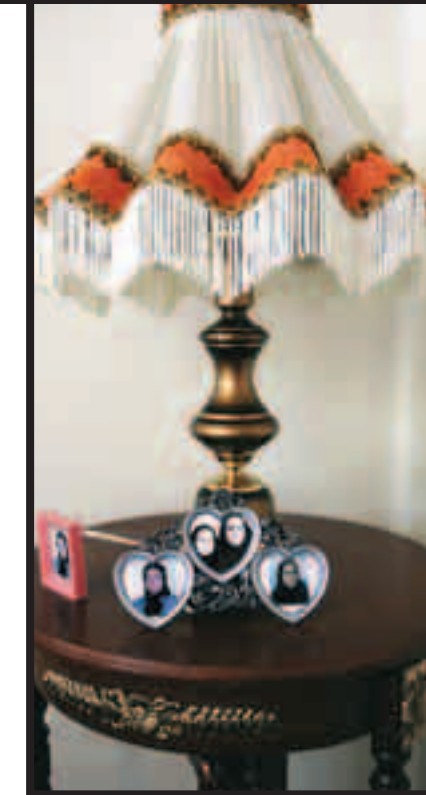
PROFESSOR BEHZAD GHADERI SOHI

STÅDO: Må man, så må man.

UT AV SYNE, MEN IKKE SINN: Iranere flest gjemmer parabolantennene, som her, bak et tøyestykke.

Vi er på besøk hos venner av venner. Vi kler oss ut og holder på å le oss i hel. Vi har kjøpt hver vår mecne-e; en type skaut som mange kvinner må bruke i jobbsammenheng, og som ser ut som et nonneskaut. I tillegg har vertinnen funnet frem noen gamle kjolefrakker. Selv bruker hun dem ikke lenger, men fremdeles er det mange kvinner som iklær seg denne light-versjonen av chadoren; den heldekkende, svarte halvmånen.

Kjolefrakken har digre skulderputer som løfter klesplagget ut fra kroppen og får oss til å se ut som to sekker.

– Hvorfor går du med chador, spør iranerne spøkefullt. – Er du en potet? Akkurat da ringer det på døren. Det er gassmannen som kommer med ny forsyning. Vertinnen blir forkavet og prøver å ta på seg skaut, jakke og sko i en svingende bevegelse; det er

ikke bare utendørs at kleskodeksen hijab gjelder.

Det er da vi begynner å gråte. I ett sviende øyeblikk går situasjonen opp for oss i all sin velde. Kvinnene i Iran kler seg ikke ut for moro, de skal ikke på karneval. De innordner seg og prøver å bli usynlige for å unngå problemer. De prøver å gå foran som gode eksempler for døtrene sine, slik at heller ikke de skal få problemer. Ikke engang i sitt eget hjem slipper de unna.

– I Iran gråter kvinner når de føder jenter, sier vertinnen vår, selv mor til to døtre. – Fordi vi vet hvor vanskelige livene deres vil bli.

Ansiktet hennes forandrer seg og blir stygt.

– Jeg har et sverd på soverommet. Jeg skulle ønske jeg kunne drepe mullaene, sier hun og drar pekefingeren kjapt over halsen.

En gang i tiden var hun muslim; den islamske

republikken har klart å avislamisere store deler av innbyggerne sine.

VERKEN HUN ELLER EKTEMANNEN kan stå frem med navn. De er livredde for å legge seg ut med politi og vokterråd. Etter den islamske revolusjonen i 1979 satt han fengslet i flere år. Han var kommunist, og som så mange andre kommunister, dannet han felles front med mullaene for å få kastet sjahen.

Men mullaene var knapt kommet til makten, før de vendte seg mot sine tidligere forbundsfeller. Kommunistene ble jaget som rotter, og i dag bebreider mange av dem seg for at de støttet revolusjonen. Kanskje var sjahen – uansett hvilket ødseldyr – et bedre alternativ?

VI SITTER I BAKGÅRDEN og griller, omgitt av høye

murer som nekter naboene innsyn. Slik er de fleste, iranske hjem. På den måten kan kvinnene kaste skautene uten at noen ser det. Hjemme kan de kle seg i lette topper og korte skjørt.

Men det er ikke de eneste murene ekteparet gjemmer seg bak. Rundt seg selv har de lagt stein på stein med svart humor for å vinne over tungsinnet. De er ensomme. Begge døtrene har reist til Norge på studentvisum, en av dem har til og med giftet seg og kommer nok aldri tilbake. På soverommet har ekteparet hengt opp en mintgrønn klokke som viser norsk tid. Slik blir det lettere å forestille seg hva døtrene gjør; om de sover eller spiser.

Akkurat nå sitter ektemannen og spøker om martyrene som tror at 70-80 jomfruer venter på dem i paradiset, som om de kan ejakulere i evig tid som belønning for å sprengte seg selv i luften. Det står nemlig i Koranen.

– Hvorfor tror du kvinnene ber, spør han. – De håper selvsagt at de skal få noen jomfrumenn, de også.

– Det høres nå mer ut som helvete, kvitterer vi.

Men det kan hende vi tar feil alle sammen. I boken «Hva er galt med islam» påpeker forfatter Irshad Manji at menneskelig svikt kan ha sneket seg inn i Koranen. Ordet «hur», som i flere århundrer er blitt oversatt med mørkøyde jomfruer, kan mer presist forstås som hvite rosiner. Dette er ikke usannsynlig, ettersom rosiner var en sjelden delikatesse i Arabia på 600-tallet.

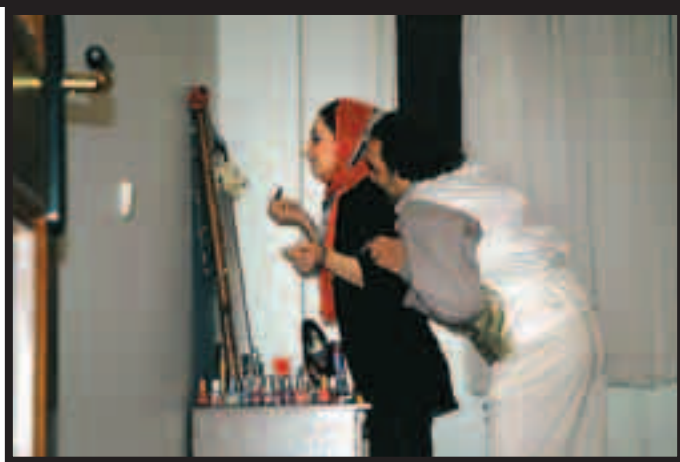
MULLAH STASJON: Gom er et av de mest konservative stedene i Iran. Her blir mange mullaher utdannet.

MODIG: Parisa blåser i de strenge reglene; hun har penger nok til å betale seg ut av problemer. Men ikke engang Parisa kan kaste skautet.

I Iran gråter kvinner når de føder jenter. Fordi vi vet hvor vanskelige livene deres vil bli

IRANSK, ANONYM KVINNE

SJELDEN: Parisa og Rashid er så sjeldne at til og med andre landsmenn benekter at de finnes: De er ugiftte samboere i Iran.

For øvrig etterlyser forfatteren en åpen debatt rundt islam. Hun er selv muslim og lesbisk og ønsker ikke å gi opp sin tro. Hennes største ankepunkt er at liberale muslimer ikke tar et oppgjør med den fundamentalistisk understrømmen i islam:

«To måneder etter 11. september gjorde jeg det jeg kunne. Jeg skrev en rekke artikler som oppfordret til selvransakelse. Muslimer som bor i Vesten, kan tross alt unne seg den luksus å stille vanskelige spørsmål uten frykt for represalier fra myndighetene. [...] Vi må slutte å innbille oss at vestlige folk skylder oss grunnleggende menneskelig respekt, mens vi ikke skylder de vestlige verdiene noe, de samme verdiene som gir oss muligheten til å få denne respekten».

Hun peker på at Koranen er selvmotsigende, akkurat som Bibelen, hvor man lett kan finne bibelvers som støtter kvinnefrigjøringen, men også sitater som motsier den.

I IRAN ER DET BARE å kaste et blikk på kvinnene, så vet man hvordan det politiske klimaet er. Skautet flytter seg frem og tilbake på hodet som et politisk barometer. Akkurat nå er det relativt fritt, særlig i det rike Nord-Teheran.

I fjellskråningen nord i hovedstaden er utbyggingen enorm, her er lønningene høyere, husene større, jentebuksene kortere og skautene mindre enn sør i

byen. Her har overklassen sine fristeder, blant annet sportsklubber hvor jentene kan sykle og jogge – riktignok med skaut. Her flyter øl og whisky like stritt som på norske privatfester. My home is my disko, sier den jevne iranere. Når det er bryllup og fest, lukker de porten og drar for gardinene, tar av seg skautet og danser disko til amerikanske hit'er.

Enn så lenge. Iranerne er vant med at ting forandrer seg fort. Etter et lite glimt av frihet, kommer tilbakeslaget, og skautet må frem igjen i pannen. Mange nevner muligheten for at reglene kan bli strammet inn igjen etter valget av den ultrakonservative presidenten Mahmoud Ahmadinejad i juni i år. Atter andre tar til orde for at iranere i valget mellom to konservative presidentkandidater, valgte den verste for om mulig å presse frem en ny revolusjon.

I DET RIKE NORD-TEHERAN bor Parisa (29). Hun er ugift samboer i Iran. Det går nemlig an, hvis man har penger nok til å betale seg ut av eventuelle problemer, men når vi forteller andre iranere om henne, nekter de for at det er mulig.

Parisa har bodd i Tyskland, Sveits og Canada, men flyttet tilbake til Teheran for å føle seg fri.

– Vi føler oss så frie her, sier hun. – Vi fester hver kveld, enten hjemme hos oss selv eller hos venner. Flere av vennene våre er også samboere. Slektning-

ene våre bor langt borte, så ingen maser på oss.

Parisas far var høyt oppe i politisystemet under sjahen. Etter revolusjonen ble han drept, og moren flyktet med barna, først til slektninger i Tyskland og senere til Canada.

– De tok alt. Huset vårt og alle tingene våre. Mama dekker utgiftene mine nå, hun synes jeg fortjener det, sier Parisa og forteller om knallharde år i Sveits med språkstudier og jobbing på si for å klare seg.

Hva liker du med Parisa, spør vi Rashid da han kjøper oss tilbake til hotellet. Han slipper rattet i fart, tar ansiktet hennes mellom hendene og planter et stort, vått kyss midt på munnen. Han kan ikke engelsk, men dette er svar nok. Han forguder henne.

PARISA KAN i motsetning til de fleste velge kjærligheten.

– Det er mye kjærlighetsorg i Iran, sier professor i Engelsk litteratur, Behzad Ghaderi Sohi.

– De færreste gifter seg av fri vilje, og mange bærer på minnet om en tapt kjærlighet.

Spesielt kvinner er låste. Det er ikke nok jobber til dem, og de jobbene som finnes, er ofte underbetalt og dårlig tilrettelagt for kvinner. Dermed er det enda vanskeligere for dem å kreve sin selvstendighet.

Men det begynner å bli bedre, mener professoren. Kvinner begynner å forstå hvor mye makt det er i et

TÅLMODIGHETSPRØVE: Rushtrafikken i Teheran.

smil. Og hvis de kan oppnå noe med å smile, hvorfor ikke gjøre det?

De fleste er enige om at kvinner er friere nå enn for ti år siden.

– Men det er ikke ekte frihet. Frihet handler ikke om hvor langt bak på hodet man kan bære skautet, sier ekteparet ovenfor.

Innerst inne er de glade for at døtrene bor i Norge. Men de kan aldri fortelle slekt og venner at en av dem giftet seg uten at de var til stede. Folk vil tenke at datteren er en dårlig jente. At hun har "lav kultur".

DET GIKK EN STUND før vi forsto begrepsbruken «høy» og «lav» kultur.

Høy kultur betyr at man har tekkelig moral og god karakter. Eller rettere sagt, at man har ingen av delene, men mye penger slik at man kan betale seg ut av problemer. En lav kultur er ensbetydende med fattigdom, og ser man fattig ut, får man dårlig behandling rundt omkring på gater og kontorer. Turister slipper unna med det meste, for bare det faktum at de er i Iran, tyder på at de har penger. Og penger er frihet i Iran.

Også Parisa deler denne oppfatningen. Vi spør henne hvordan det er å være fattig i Iran.

– Har dere ikke fattige i Norge? undrer hun, og forstår ikke hvorfor vi spør. – De fattige har lav kultur.

Ettersom de vanligvis ikke ser kvinner, blir de helt vilde ved synet av litt hud og hår. De fattige er uvitende og fundamentalistiske. Men vi er i alle fall likestilte i Iran. I hele Iran, legger hun til.

– Dessuten er det nok arbeid til alle. Men det er jo noen som ikke vil arbeide, sier den unge, vakre og rike kvinnen som ikke har jobbet på to år.

ER DET RART vi blir forvirret? Vi bestemmer oss for å reise til Qom for å finne fundamentalistene. Qom er et av de mest konservative stedene i Iran. Byen var arnested for 1979-revolusjonen, og i dag blir mange mullaer utdannet her.

Vi blir enige om å finne et kodeord på mullaene, slik at de ikke skal forstå hvor mye vi snakker om dem. Vi blir enige om makaroni, fordi makaroni inneholder mye luft og kveite, og lite annet.

Vi har knapt satt foten på hellig jord, før en kåt stemme hvisker oss i øret: – Hello, do you speak English? I like English movies ...

«Engelske filmer» er et begrep i Iran. Filmene blir tatt inn via parabolantennene, som ikke lenger er ulovlige, men like fullt er gjemt bak tøystykker og på tak, av gammel vane antakelig, eller fordi ingen stoler på at forbudet ikke blir gjeninnført.

I manges øyne er engelske filmer ren og skjær porno. Filmene skaper en forventning om hva vestlige

PRESTESTYRET: Overall, som her i hotellresepsjonen, stirrer ayatollahene ned på oss fra veggen.

Hvorfor tror du kvinnene ber? De håper selvsagt at de skal få noen jomfrumenn, de også.

ANONYM IRANSK MANN

UNDERTØYSVASK: For å finne ut hva de har under chadoren, må man opp på taket. I bakgrunnen den enorme Hazrat-e Fatima-moskeen i Qom.

Moskeen er stengt for ikke-troende, men likevel bestemmer de seg for å slippe oss inn. De skaffer til veie noen chadorer, og for første gang ikler vi oss denne halvmånen av stoff. Den er overraskende tung. Den drar hodet bakover, og fordi den ikke har noen som helst slags knapper eller andre lukkemekanismer, må vi gjøre som iranske kvinner flest; tviholde på tøyfilla med hender og tenner. Ryggsekkene får chadorene til å bule ut bak, og vi ser ut som dromedarer.

EN AV STØVKOSTENE fører an gjennom den enorme moskeen, som er fylt til trengsel av mennesker som ber. Andre spiser av de medbrakte matkurvene sine. Så er omvisningen over, og igjen står vi på utsiden.

Nå klarer vi ikke mer. Det hele virker som et absurd teater. Vi har besøkt et av shiamuslimenes helligste steder, og hva skjer? Vi blir forkledd som dromedarer og kostet gjennom moskeen av en fargerik støvkost som roper: «Ta bilder»!.

– Ingenting er logisk, klager Hattestein, tilbake i hotellsengen.

– Du er bare utslitt, trøster den noe eldre Bendz.
– Nei. Kan de ikke heller forby menn sine grisete tanker, heller enn å putte kvinner i klesfengsel? Begge deler er like håpløst.

TILBAKE I TEHERAN klipper vi skautene våre i to, slik at de bare nett så vidt dekker skallen. Vi er i opposisjon. Vi ble ikke nødvendigvis klokere av å besøke Qom, men vi ble sintere.

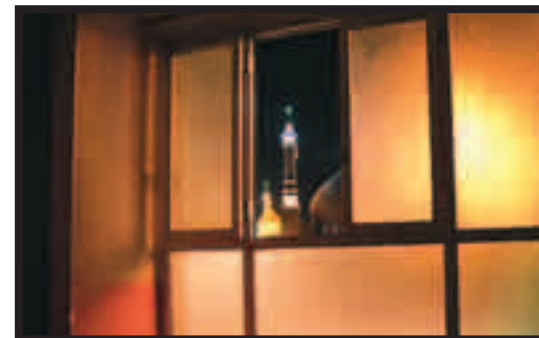
Overalt har vi møtt hjelpsomme mennesker. Uansett hva vi har behovd, har vi fått det: Mynter til telefonautomaten, myggstift, penn, tolk ... og det uten å få betale en rød øre. Menneskene er fantastiske, det er systemet som er råttent – og det er en sannhet som ikke er forbeholdt Iran.

Vi bestiller kaffe på rommet, og da det banker på døren, åpner vi barføtt og uten skaut. Uttørstet som vi er på god kaffe, gjør vi raskt kål på den første kannen. Vi bestiller mer. Denne gangen går vi i minikjole og nattrøye da kaffimannen kommer. Ansiktet hans lyser opp. Han kan ikke la være å klappe Bendz litt på armen. Han er så søt at vi må le. På vei ut døren kor-

ser han seg og forklarer den usømmelige oppførselen sin med et varmt smil, sånn oss imellom: – Jeg er armener, jeg er kristen.

Et lite glimt av felles univers. Og solen har nettopp stått opp over Iran.

**HEIDI HATTESTEIN
OG MARIT BENDZ** (tekst og foto)
Kaspihavet

STATUS QUO: Heller ikke i dag klarte solen å trenge gjennom mørket av meningsløse kjønnsregler.